

8. EFNAHAGSFRELSI

Markmið

Að nemandi átti sig á

- að eftir að einokun var aflétt máttu allir þegnar Danakonungs versla á Íslandi (en aðrir ekki);
- að krafan um frjálsa verslun varð ríkjandi viðhorf í Evrópu á 19. öld;
- að krafan um frjálsa verslun varð hluti af sjálfstæðisbaráttu Íslendinga;
- að efnahagslegt sjálfstæði var ekki síður mikilvægt en pólitískt sjálfstæði;
- að utanríkisverslun Íslendinga jókst mjög á 19. öld;
- að verslun var gefin frjáls og færðist smám saman á íslenskar hendur á seinni hluta 19. aldar.

Kennsla

Benda skal nemendum á að eftir að einokun lauk var aftur hægt að bjóða upp á samkeppni í verslun. Rétt er að geta þess að sú regla var enn við lýði að einungis þegnar Danakonungs máttu stunda verslun á Íslandi.

Nemendur þurfa að átta sig á að verslun varð æ mikilvægari eftir því sem leið á 19. öldina enda fór hagur þjóðarinnar batnandi. Utanríkisverslun jókst mikið á þeim tíma enda hafði heimsverslun aukist og vörur urðu yfirleitt ódýrari með tímanum.

Sjálfsgagt er að gera nemendum grein fyrir því að krafan um verslunarfrelsi varð ríkjandi í Evrópu á þessum tíma en áður hafði verslunareinokun og viðskiptahömlur þótt sjálfsgáðar. Íslenskir menntamenn í Danmörku kynntust þessum viðhorfum og áttu frumkvæði að kröfunni um að Íslendingum væri heimilt að versla beint við önnur ríki.

Rétt er að benda nemendum á að verslun var lengi í höndum Dana eftir að hún var gefin frjáls. Sauðasalan og kaupfélögin voru hins vegar upphaf þess að Íslendingar tækju eigin verslun í sínar hendur. Þegar leið að aldamótunum 1900 voru flestar verslanir komnar í hendur Íslendinga.

Umræður

- Muna nemendur eftir kaupauðgisstefnunni? Hvað einkenndi hana?
- Á 19. öld varð sú skoðun ríkjandi í Evrópu að frjáls verslun væri best fyrir hag þjóða. Af hverju komust menn á þá skoðun?
- Vita nemendur hvað breyttist þegar einokunarverslunin var afnumin?
- Verslun jókst mjög á 19. öld. Hvaða áhrif skyldi það hafa haft á neyslumeningu landsmanna? Hvað keyptu þeir og seldu?
- Hafa nemendur heyrt um sauðasöluna og kaupfélögin? Hvað breyttist með því?
- Hvenær halda nemendur að verslun hafi orðið meira og minna íslensk?
- Hvernig tengist ljóðið á bls 77 efni kaflans?

VERKEFNI

Ritun

- Skrifaðu frétt um að verslun hafi verið gefin frjáls á Íslandi. Láttu koma fram hugmyndir um hverju það breytti fyrir landsmenn.
- Ímyndaðu þér að þú sért íslenskur bóndi sem selur sauði til Bretlands. Í stað þess að eiga vöruskipti við kaupmann færðu í fyrsta skipti peninga sem þú getur notað hvar sem er. Skrifaðu frásögn sem lýsir upplifun þinni. Þú getur valið milli þess að skrifa dagbókarfærslu eða sendibréf til einhvers sem þú þekkir.
- Skrifaðu fréttaskýringu sem skýrir frá því hvernig verslunin færðist smám saman á innlendar hendur.

Myndmennt

- Teiknaðu mynd eða myndasýrpu sem sýnir þær neysluvörur sem Íslendingar keyptu helst á 19. öld. Þú getur valið á milli þess að teikna vörurnar einar og sér eða að hafa fólk með sem er að kaupa eða nýta sér vörurnar.
- Hópverkefni þar sem nemendur kynna sér utanríkisviðskipti Íslendinga á 19. öld. Nemendur geta til dæmis aflað sér upplýsinga um hvað var flutt inn og út, hvaðan innfluttar vörur komu, hvert útfluttar vörur fóru og hversu mikil aukning varð á verslun á þessum tíma. Hver og einn hópur fær sitt þema og gerir veggspjald þar sem efninu er lýst í máli og myndum. Að lokum er efnið kynnt fyrir bekknum. Einnig má sleppa veggspjaldinu og láta kynningu duga.
- Myndskreyttu ljóðið sem er í lok kaflans.

Kort

- Aflaðu þér upplýsinga um hvar og hvenær kaupfélög voru stofnuð á 19. öld og merktu inn á kort.

Tímaás

- Aflaðu þér upplýsinga um stofnun verslana og kaupfélaga á Íslandi á 19. öld og merktu inn á tímaásinn.

Leikræn tjáning

- Nemendur setja upp leikþátt sem fjallar um verslun bænda. Hægt er að velja á milli þess að þeir fari til kaupmannsins og leggi inn vörur en taki aðrar út í staðinn eða að þeir eigi viðskipti við breska sauðakaupmenn. Þá má einnig setja upp leikþátt þar sem bændur hittast og stofna kaupfélag í sameiningu. Þar þyrftu að koma fram ástæður fyrir kaupfélagsstofnuninni.